

รูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย A MODEL OF TEMPLE DEVELOPMENT INTO EXCELLENCE IN THAILAND

^[1]พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (พูลมนัส) Phramahawichian Wachirathammo (Poolmanat)

^[2]อินธา ศิริวรรณ Intha Siriwan ^[3]พีรวัฒน์ ชัยสุข Peravat Chaisuk

^{[1] [2] [3]}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author Email: wichian14@hotmail.com

Article Received: May 15, 2024, Revised: August 23, 2024, Accepted: August 26, 2024.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารวัดในประเทศไทย 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย 3) เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีมีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาสภาพการบริหารวัดในประเทศไทย ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่พระสงฆ์ 396 รูป วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) พัฒนารูปแบบ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 23 รูป วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสังเคราะห์เนื้อหา และ 3) เสนอรูปแบบ ด้วยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 9 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารวัดในประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีสภาพการบริหารวัดอยู่ในระดับมาก 1 ด้านคือการเผยแผ่ มีสภาพการบริหารวัดอยู่ในระดับปานกลาง 5 ด้าน คือ การปกครอง ศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ และสาธารณสงเคราะห์ 2) การพัฒนารูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ รูปแบบ และ 3) รูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทยเป็นการกำหนดรูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย (1) วิสัยทัศน์ คือ พุทธศาสนันนังค ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน (2) พันธกิจ เพื่อทำให้วิสัยทัศน์บรรลุผลได้ต้องดำเนินการตามพันธกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ การปกครอง ศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ ด้านเผยแผ่ สาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ (3) รูปแบบ มีองค์ประกอบด้วย 6 รูปแบบตามพันธกิจของคณะสงฆ์

คำสำคัญ: การบริหาร, วัด, ความเป็นเลิศ, พระสงฆ์, พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

This research aimed: 1) to study the state of temple administration in Thailand, 2) to develop a model of temple administration towards excellence in Thailand, and 3) to propose a model of temple administration towards excellence in Thailand. This mixed-method research had 3 research steps: 1) to study the state of temple administration in Thailand using a questionnaire with a sample of 396 monks. Data were analyzed using statistics, namely percentage, mean, and standard deviation; 2) to develop a model by interviewing 23 key informants and analyzing data by content synthesis; and 3) to propose a model by focusing on group discussions with 9 experts and analyzing data by content analysis. The research

results found that: 1) the state of temple administration in Thailand was overall at a moderate level. When considering each aspect, it was found that the state of temple administration was at a high level in 1 aspect, which was dissemination. The state of temple administration was at a moderate level in 5 aspects, which are governance, religious education, educational welfare, and public welfare. 2) to develop a model of temple administration towards excellence in Thailand. Consisting of vision, mission, model and 3) model of temple administration towards excellence in Thailand was the determination of the model of temple administration towards excellence that was consistent with the strategic plan for reforming Buddhist affairs 2018, consisting of (1) vision, which was stable Buddhism, upholding morality, leading to sustainable peaceful society; (2) mission. In order to make the vision come to fruition, it must be carried out in accordance with the missions of the Sangha in 6 areas: administration, religious education, educational welfare, propagation, public utilities, and public welfare; (3) model, consisting of 6 components according to the missions of the Sangha.

Keywords: Administration, Temple, Excellence, Monk, Buddhism

บทนำ

ประเทศไทยมีประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน โดยมีวัดเป็นส่วนที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร เป็นที่อบรมบ่มนิสัยขัดเกลาฝึกฝนเหล่ากุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา โดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมตามระเบียบพระธรรมวินัย เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณหรือที่พึ่งทางใจ เป็นศูนย์รวมของพุทธศาสนิกชนทั่วไป นอกจากนี้ พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับคนไทย และสังคมในด้านต่างๆ มากมาย คนไทยควรศึกษาพระพุทธศาสนาให้ครบถ้วนตามฐานะต่างๆ ได้แก่ 1) พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันสังคมที่ใหญ่และสำคัญมากในประเทศไทย 2) พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่แผ่กว้างครอบคลุมสังคมไทย 3) พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นเนื้อหาสาระส่วนสำคัญและเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย 4) พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ และเป็นมรดกของชนชาติไทย 5) พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาซึ่งคนไทยส่วนใหญ่นับถือและเป็นศาสนาประจำชาติไทย 6) พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นหลักคำสอนและระบบจริยธรรมสำหรับพัฒนาชีวิตและสังคม 7) พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นวิชาการ ซึ่งเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าทางปัญญาให้แก่สังคมมนุษย์ และ 8) พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นแหล่งหนึ่งแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2541)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ด้านคือ 1) ด้านปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษา สงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ บทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ที่กล่าวมาจะสำเร็จได้ก็เพราะอาศัยภาวะผู้นำดังที่ปรากฏในพุทธปิปาณิกสูตร ประกอบด้วย

1) จักขุมา คือ เป็นผู้มิมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ออก 2) วิรุโรร คือเป็นผู้ชำนาญในงาน และ 3) นิสสัยสัมปโน คือ พึงพาอาศัยคนอื่นได้ (อง.ตัก. 20/459/146)

พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 ที่กำหนดให้ตำแหน่งพระสังฆาธิการหรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ขยายไปตามลำดับขั้นตอน คือ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) พระสังฆาธิการตั้งแต่เจ้าคณะจังหวัดจนถึงเจ้าอาวาสนั้น ได้ปฏิบัติภารกิจหน้าที่ทั้งในฐานะผู้ปกครองสงฆ์ (ผู้นำสงฆ์) และผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่พุทธศาสนิกชน

นอกจากนี้ พระสังฆาธิการมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม ได้แก่ 1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช 2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี 3) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด 4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ 5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย 6) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน โดยพระสังฆาธิการระดับอำเภอ นับว่ามีบทบาทสำคัญในการเป็นจุดศูนย์กลางประสานงานพระสังฆาธิการระดับสูง คือ เจ้าคณะจังหวัด และพระสังฆาธิการระดับรองจากเจ้าคณะอำเภอ คือ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส นอกจากนี้ พระสังฆาธิการระดับอำเภอยังมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับรับสนองนโยบายของเจ้าคณะจังหวัดแล้วนำไปติดต่อประสานงานดำเนินกิจการตามนโยบายที่ได้รับมา

การปฏิบัติงานตามภาระงานทั้ง 6 ด้าน มหาเถรสมาคมได้กำหนดให้พระสังฆาธิการผู้ขอพระราชทานสมณศักดิ์รายงานผลการปฏิบัติงานทั้ง 6 ด้าน เพื่อเป็นเกณฑ์ประกอบการพิจารณาความดีความชอบ และพบว่าพระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการปกครอง พระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการศึกษา พระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการเผยแผ่ พระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการสาธารณูปการและพระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการสาธารณสงเคราะห์ อันแสดงว่าพระสังฆาธิการรูปนั้นๆ มีรูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดผลงานดีเด่นในภาระงานทั้ง 6 ด้านนี้ แตกต่างกันไป

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย” เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ โดยนำความดีเด่นของพระสังฆาธิการแต่ละท่านมาบูรณาการเป็นแนวทางการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เพื่อการบริหารวัด และแก้ไขพัฒนาจุดที่เป็นอุปสรรคปัญหาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์ ให้พระพุทธศาสนาและวัดอยู่เคียงคู่กับสังคมไทยตลอดไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารวัดในประเทศไทย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย
3. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี คือ การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารวัดในประเทศไทย มีวิธีดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร เกี่ยวกับสภาพสภาพการบริหารวัดในประเทศไทย จากเอกสาร ตำรา งานวิจัยจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเว็บไซต์ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบศึกษาเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

2. ใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาสภาพการบริหารวัดในประเทศไทย โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสังฆาธิการของวัดในประเทศไทย จำนวน 396 รูป ใช้วิธีคำนวณกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของ Taro Yamane (1973) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย มีวิธีดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ พันธกิจการบริหารจัดการวัด 6 ด้าน และแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศ จากเอกสาร ตำรา คู่มือการเผยแผ่ งานวิจัย จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเว็บไซต์ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบศึกษาเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

2. การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 23 คน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้ 1) เป็นพระสังฆาธิการของวัดในประเทศไทย หรือ 2) เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการวัดในประเทศไทย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 เสนอรูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย มีวิธีดำเนินการดังนี้

1. ยกกร่างรูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย จากผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และ 2 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

2. การจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 9 รูป/คน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศ เครื่องมือที่ใช้เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารวัดในประเทศไทย สรุปผลการวิจัย ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการบริหารวัดในประเทศไทย ในภาพรวม

ด้านที่	สภาพการบริหารวัดในประเทศไทย ในภาพรวม	การแปลผล			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	การบริหารวัดด้านการปกครอง	3.37	1.02	ปานกลาง	4
2	การบริหารวัดด้านศาสนศึกษา	3.30	1.03	ปานกลาง	5
3	การบริหารวัดด้านศึกษาสงเคราะห์	3.41	0.97	ปานกลาง	3
4	การบริหารวัดด้านเผยแผ่	3.51	0.93	มาก	1

5	การบริหารวัดด้านสาธารณูปการ	3.45	0.93	ปานกลาง	2
6	การบริหารวัดด้านสาธารณสงเคราะห์	2.98	0.91	ปานกลาง	6
	รวม	3.38	1.01	ปานกลาง	

จากตารางที่ 1 สภาพการบริหารวัดในประเทศไทย ในภาพรวมมีสภาพการบริหารวัดอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารวัดด้านเผยแผ่อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการบริหารวัดด้านสาธารณูปการ ด้านการบริหารวัดด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการบริหารวัดด้านการปกครอง ด้านการบริหารวัดด้านศาสนศึกษา และการบริหารวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง

2. การพัฒนารูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย ประกอบด้วยพันธกิจหลัก 6 ด้าน ดังนี้

2.1 การบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทยด้านการปกครอง คือ เป็นแบบอย่างที่ดี มีภาวะผู้นำในการนำพาให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การพูดคุยให้ความเป็นกันเองดุดพ้องปกครองลูก การกระจายลาภสักการะ มีหลักธรรม เช่น พรหมวิหารธรรมกำกับ มีความเสียสละ รู้จักรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น การมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความถนัดของแต่ละบุคคล ซึ่งถ้าบุคคลากรภายในยังไม่มีความสามารถพอก็อาจนำพาบุคคลากรภายนอกมาช่วยงานเข้าในลักษณะที่ว่าทำเองก็ได้และให้ผู้อื่นทำก็ได้ มีการพัฒนาบุคคลากรภายในอย่างต่อเนื่อง การทำตนเป็นศูนย์รวมใจไม่เป็นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีความยุติธรรม การชมผู้ที่ควรชมและยกย่องผู้ที่ควรยกย่อง การปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัย กฎหมาย คำสั่งมหาเถรสมาคม ระเบียบจารีตประเพณีที่ดีงาม การให้ความสำคัญต่อกิจวัตร เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ เป็นต้น

2.2 การบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทยด้านการศาสนศึกษา กระบวนการในการเข้าถึงความสำเร็จของสำนักเรียนดูที่ 4 จุด คือ จุดแรก วิสัยทัศน์ของเจ้าสำนัก หน้าที่ที่สำคัญด้านการศาสนศึกษา คือ การศึกษาสร้างความยั่งยืนแก่พระศาสนา เพราะเมื่อศึกษาแล้วก็นำมาปฏิบัติและเกื้อกูลภาระงานด้านการเผยแผ่ได้ จุดสองคือครู ต้องพัฒนาจิตวิญญาณครูด้วยการนิเทศ บอกกล่าววิธีการ จุดสามคือกลุ่มผู้เรียน ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร แม้พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรมจะเปิดโอกาสให้เยาวชนที่มีอายุยังไม่ถึง 15 ปี เข้ามาเรียนได้ แต่ต้องจบมัธยมศึกษา และต้องมีการเรียนเสริม และยังมีปัจจัยแทรกซ้อนอีกมากที่ส่งผลให้ผู้เรียนมีจำนวนลดน้อยลง จุดที่สี่ ผู้สนับสนุน การอุปถัมภ์ด้วยการให้ทุนการศึกษา สนับสนุนให้มีการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป มีการอบรมมัธยมศึกษาและบาลีก่อนการสอบสนามหลวง เปิดโอกาสให้ผู้สอบผ่านบางวิชาได้สอบแก้ตัว มีการผลักดันให้เกิดพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมแผนกบาลีและพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งจะทำให้มีงบประมาณสนับสนุนเต็มศักยภาพในการบริหารจัดการศึกษา มีอนุบัญญัติคือกฎหมายลูก มีโครงสร้าง 4 แห่ง คือ กองบาลี กองธรรม พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และศูนย์พระปริยัตินิเทศ ทั้ง 4 แห่งนี้ 3 แห่งแรกเป็นฝ่ายจัดการศึกษา ส่วนศูนย์พระปริยัตินิเทศก็มีหน้าที่ในการเข้าไปให้ข้อเสนอแนะแนวทางจัดการให้มีคุณภาพและเป็นระบบ มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนการสอน เช่น มีการสอนแบบออนไลน์ผ่านเพจหรือเฟสบุ๊ค และได้มีการก่อตั้งสถาบันมหาวิชาหลวง กรมบาลีเถรราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดการเรียนการสอนแบบ Inter คือใช้ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอน ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

2.3 การบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทยด้านการศึกษาสงเคราะห์ สำนักเรียนมีการสนับสนุนทุนการศึกษาในการต่อยอดด้านการศึกษาสงเคราะห์ไปตามความต้องการของผู้เรียน สนับสนุน

ทุนการศึกษาในการต่อยอดการศึกษาสงเคราะห์ตามความต้องการที่จะนำมาใช้ในสำนักเรียน สนับสนุนส่งเสริมทุนการศึกษาทั้งหมดทั้งภายในประเทศหรือต่างประเทศ สนับสนุนส่งเสริมทุนการศึกษาบางส่วนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การเรียนการสอนในส่วนของการศึกษาสงเคราะห์ คือ บาลีศึกษาทั้งภายในวัดและภายนอกวัด เช่นในเรือนจำ การส่งบุคลากรไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การตั้งทุนนิธิเพื่อการศึกษา การแจกทุนการศึกษาประจำปี การตั้งโรงเรียนการกุศลในวัด การสนับสนุนช่วยเหลือโรงเรียนที่ตั้งอยู่ภายในวัดและโรงเรียนใกล้เคียง การตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

2.4 การบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทยด้านการเผยแผ่ จัดส่งพระภิกษุสามเณรมาเข้ารับการอบรมด้านการเทศนา ณ สำนักวัดประยุรวงศาวาสและสำนักวัดราชโอรสารามอย่างต่อเนื่อง มีการเทศนาโดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป โดยเจ้าอาวาสจะเป็นหลักในการแสดงธรรมในวันสำคัญ เช่น วันพระใหญ่และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น จัดกิจกรรมภายในวัดให้เป็นที่รองรับคนที่เข้ามาสู่วัดเพื่อบำเพ็ญกุศลต่างๆ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคลหรือมาฟังธรรมในวันธรรมสวนะ ในวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนา จัดอบรมพระภิกษุสามเณร กิจกรรมบวชศีลจาริณี กิจกรรมบวชชีพรหมณ์ กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ส่งบุคลากรออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามสถานที่ต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงในเรือนจำ จัดกิจกรรมเดินธุดงค์ จัดพิมพ์หนังสือสวดมนต์แจกจ่ายและมีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระในทุกสัปดาห์ การแสดงธรรมผ่านสื่อออนไลน์ ส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ หลักสูตรให้ผู้สนใจด้านการเทศนามาศึกษาเล่าเรียนตามอัธยาศัย นอกจากนี้ยังได้มีการดำเนินการออกกระเปาะว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามกรอบที่กำหนดไว้ในระเบียบเป็นไปทิศทางเดียวกัน ภาครัฐได้จัดสรรงบประมาณในการดำเนินการแปลพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐเป็นภาษาอังกฤษเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ และดำเนินงานรวบรวมองค์ความรู้ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อการสืบค้นในอนาคต

2.5 การบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทยด้านการสาธารณูปการ การสร้างพระอุโบสถหรือเสนาสนะต่างๆ เกิดจากแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา และการขอสนับสนุนงบประมาณกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ กรมศิลปากร และส่วนราชการอื่นๆ และภาคเอกชน บางวัดเมื่อได้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์เสร็จสิ้นแล้วก็ได้รับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และยูเนสโกประกาศให้รางวัลงานอนุรักษ์ดีเด่น เช่น วัดประยุรวงศาวาส กำลังจากการเป็นมหาอุปถัมภ์ของอุบาสกอุบาสิกาเริ่มให้ทุนในการก่อสร้างก่อนต่อมามีผู้บริจาคเพิ่มทำให้การก่อสร้างนั้นๆ สำเร็จ การออกแบบด้านสถาปัตยกรรมก็เกิดจากการได้ไปดูอาคารสถานที่ในที่ต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศตกลึกเป็นที่มาของสถาปัตยกรรมที่นำมาสร้างไว้ภายในวัด

2.6 การบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทยด้านการสาธารณสงเคราะห์ การตั้งโรงงานช่วยเหลือประชาชนในยามที่เกิดโรคโควิดระบาด มีจิตอาสาจัดโครงการส่งมอบพระพุทธรูปสร้างที่อยู่อาศัย มอบให้ประชาชนที่ยากจน จัดทำโครงการคิลานุปฐาก คือ ช่วยเหลือพระสงฆ์อาพาธที่ติดเตียง โครงการศูนย์สงฆ์ชราภิบาล คือ การเอาพระผู้เฒ่าไปดูแล โครงการคิลานธรรม คือ การส่งพระสงฆ์ไปเยี่ยมและให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยในระยะสุดท้ายของชีวิต โครงการตักขิณ คือ การแจกถุงยังชีพ โครงการทอดผ้าป่าการศึกษา โครงการทอดผ้าป่าซื้ออุปกรณ์การแพทย์ โครงการสร้างอาคารสถานที่ ณ พุทธมณฑล โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา” การนำรายได้ของวัดและกบปียภัณฑ์ส่วนตัวไปสร้างโรงพยาบาล โรงเรียน สะพาน และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ อันจะเกิดประโยชน์แก่ชุมชน การนำ

ข้าวสารอาหารแห้งไปจัดแจกแก่ชุมชนทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดอย่างต่อเนื่อง จัดสถานที่จอดรถภายในบริเวณวัดแก่ชุมชนโดยไม่มีค่าใช้จ่าย จัดรถบริการส่งศพทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดโดยไม่มีค่าใช้จ่าย การเผาศพในช่วงโควิดระบาดโดยไม่มีค่าใช้จ่าย

3. รูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย เป็นการกำหนดแนวทางการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศตามหลักอันสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) ค่านิยม (Core Value) ยุทธศาสตร์ (Strategy) กลยุทธ์ (Strategic)) โครงการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Projects) และรูปแบบ (Model) โดยมีรายละเอียดดังนี้

วิสัยทัศน์ (Vision) “พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน” พุทธศาสน์มั่นคง (มั่นคง) หมายถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอันเป็น 1 ใน 3 สถาบันหลักของชาติกล่าวคือพุทธบริษัทมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีมีอัตราเพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมและมีศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลกดำรงศีลธรรม (มั่งคั่ง) หมายถึงพุทธบริษัทนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม อาศัยการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลในการอยู่ร่วมกัน นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน (ยั่งยืน) เป็นผลที่เกิดจากการศึกษาในหลักปริยัติแล้วนำไปปฏิบัติจนเป็นผลคือปฏิเวธ ผลลัพธ์ที่ได้จะนำสังคมให้มีสันติสุขอย่างยั่งยืน

พันธกิจ (Mission) คือการทำให้วิสัยทัศน์บรรลุผลโดยดำเนินการตามพันธกิจหรือภาระงานของคณะสงฆ์ 6 ด้าน ตามที่มหาเถรสมาคมกำหนด คือ งานด้านการปกครอง งานด้านการศึกษา งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ งานด้านการเผยแผ่ งานด้านการสาธารณูปการ และงานด้านการสาธารณสงเคราะห์

ค่านิยม (Core Value) “อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา สู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” การจะขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ต้องอาศัยค่านิยมที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ให้เดินหน้าไปได้ เหมือนน้ำมันเครื่องที่เป็นตัวหล่อลื่นเครื่องยนต์ให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย เป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่ มีผู้เคารพนับถือทั่วประเทศและทั่วโลก เพราะฉะนั้น การสนองงานพระพุทธศาสนานั้น ผู้ปฏิบัติต้องเป็นผู้มีจิตสาธารณะ (Service Mind) มีความเชื่อมั่นในองค์กรว่าสามารถนำพาชีวิตให้มีสันติสุขได้อย่างแท้จริง (ศรัทธา) มีจิตใจที่เสียสละ (จาคะ) มีความพยายามบากบั่น (วิริยะ) มีความอดทน (ขันติ) และมองเห็นเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน (ปัญญา) จึงจะสามารถขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จได้

ยุทธศาสตร์ (Strategy) ตามที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 4 ด้าน คือ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา 2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน 3) พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา

กลยุทธ์ (Strategic objectives) ตามที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาได้กำหนดกลยุทธ์ไว้ 10 กลยุทธ์ ประกอบด้วย 1) ปลุกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา 2) เพิ่มศักยภาพทางปัญญา 3) ร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล 4) พัฒนาระบบธรรมาภิบาล 5) พัฒนาระบบสารสนเทศ 4.0 6) พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย 7) เพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล 8) เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง 9) บริหารศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ 10) จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา

โครงการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Projects) อันสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาประกอบด้วย 1) โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่สังคม 2) โครงการยกระดับหมู่บ้านรักษาศีล 5 3) โครงการวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์ 4) โครงการยกระดับคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม 5) โครงการส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย 6) โครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล 7) โครงการพระพุทธศาสนา 4.0 (Smart Card) (ฐานข้อมูลศาสนบุคคล) 8) โครงการส่งเสริมนวัตกรรมเชิงพุทธ 9) โครงการพัฒนาขีดความสามารถศาสนบุคคล 10) โครงการพัฒนาศูนย์รวมองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา 11) โครงการบริหารจัดการศาสนสมบัติ (ระบบการเงิน-บัญชี) 12) โครงการวัดสร้างสุขด้วยกิจกรรม 5ส 13) โครงการสาธารณสงเคราะห์เพื่อสังคม

รูปแบบ (Model) การบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย 6 รูปแบบหลักตามพันธกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย พบผลการวิจัยสำคัญที่มีประเด็นนำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารวัดในประเทศไทย ในภาพรวมมีสภาพการบริหารวัดอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารวัดด้านเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการบริหารวัดด้านสาธารณูปการ ด้านการบริหารวัดด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการบริหารวัดด้านการปกครอง ด้านการบริหารวัดด้านศาสนศึกษา และการบริหารวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีซึ่งบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์มีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และประชาชนในชุมชนและสังคมไทยซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องบางประการกับการวิจัยของบุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลภกิจโร (2545) ที่พบว่า การปกครอง มีการจัดระบบการปกครองโดยมีผู้รับผิดชอบอย่างมีระบบชัดเจน แบ่งความรับผิดชอบเป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน มีระเบียบการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน มีการประชุม มีการคัดสรรพระสงฆ์ที่บวชและปฏิบัติงานในวัด ด้านการศาสนศึกษา พระภิกษุสามเณรบวชแล้วต้องเรียนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี ส่งเสริมการศึกษาให้พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดทั้งทางโลกและทางธรรม มีหลักสูตรระยะสั้น สำหรับพระภิกษุบวชใหม่ ด้านการเผยแผ่เน้นการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ทั้งในวัดและนอกวัด จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ เทปธรรมะ จัดตั้งมูลนิธิสนับสนุน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ วัดได้จัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน โดยตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินยาธิตย์ โรงเรียนอนุบาลพุทธศาสนา อบรมธรรมะตามโรงเรียนต่างๆ มีการเข้าค่ายคุณธรรม ให้ทุนการศึกษาแก่ศิษย์วัด ด้านการสาธารณูปการ ได้พัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ แบ่งเขตเป็นพุทธาวาส

สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ได้จัดบำเพ็ญกุศลแบบประหยัด การสร้างวัดอุโมงค์ และวัดปัญญานันทาราม ตั้งศูนย์ฝึกอบรมและปฏิบัติธรรม ตั้งมูลนิธิแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง สร้างโรงพยาบาล ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนและทุนอาหารกลางวัน สำหรับภารกิจที่ประสบผลสำเร็จที่สุด คือ ด้านการเผยแผ่ การจัดการศึกษาสงเคราะห์และการจัดการศาสนศึกษา

2. การพัฒนารูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย เป็นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ 1) การปกครอง 2) ศาสนศึกษา 3) ศึกษาสงเคราะห์ 4) เผยแผ่ 5) สาธารณูปการ 6) สาธารณสงเคราะห์ ทั้งนี้อาจเพราะเป็นการบูรณาการรูปแบบกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความเป็นไปตามจารีตอันดีงามที่บูรพาจารย์เคยประพฤติปฏิบัติ อันไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม เอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย จึงอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคม เป็นแนวทางส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด ราชการ และที่สำคัญคือสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการจัดการคณะสงฆ์ มีการปฏิบัติตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ได้ยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายส่งเสริมให้การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับ จึงเป็นไปโดยถูกต้องตามหลักนิติธรรม ยึดเอาความถูกต้อง โดยอาศัยความรู้ความฉลาดและความสามารถเป็นเครื่องมือ ซึ่งผลการวิจัยพบว่ามีความสอดคล้องบางประการกับการวิจัยของพระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม) (2554) ที่พบว่า ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลให้ภารกิจหรือกิจกรรมของวัดบังเกิดผลสำเร็จ เจ้าอาวาสสามารถสร้างวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชนและพัฒนาชุมชน คือ 1) พระสงฆ์ชั้นปกครองของวัด ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความศรัทธา วัดจึงสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ 2) มีการจัดระบบการบริหารงานในวัด โดยการวางระเบียบและมอบอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของวัดให้แก่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตามความรู้ความสามารถรวมถึงการตัดสินใจ ได้ตามที่เห็นเหมาะสมทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ ตามภารกิจของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลยิ่ง 3) การสร้างคตินิยมประจำใจของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ในการเตือนใจสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนรอบวัดให้ยึดถือปฏิบัติ 4) วัดสืบทอดวิธีการระบบและระเบียบปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนและประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรมประเพณีคู่กับวัดสืบไป 5) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อการในการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อสร้างโอกาสผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคและเกื้อกูลกันในสังคม 6) การสร้างสายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชนและประชาชนเข้าหาวัด แนะนำวัดสู่ชุมชนและประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน 7) การสร้างความรู้สึกร่วมกันให้เกิดแก่ประชาชนว่า “วัดเป็นแหล่งชุมชน” โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ของวัด” สรุปได้ว่า วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ชุมชนด้านการศึกษาและคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริมและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในด้านศาสนธรรมและความรู้รอบรู้อื่น ตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อพัฒนาจิตใจและสร้างดุลยภาพการดำรงชีวิตของประชาชน

3. รูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย เป็นการกำหนดรูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศอันสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ โครงการเชิงยุทธศาสตร์ และรูปแบบ (Model) ประกอบด้วย 6 รูปแบบตามพันธกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ การปกครอง ศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ เผยแผ่

สาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ ซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องบางประการกับการวิจัยของพระมหาธฤติ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร) (2556) ที่พบว่า รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนว พระพุทธศาสนาที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ควรมีการบูรณาการการพัฒนา พระสังฆาธิการตามแนวสากลและพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น และมีความสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของพระมหาศรณชัย มหาปุณโณ (2556) ที่ผลการวิจัย พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการ ปกครอง มืองค์กรหรือสถาบันที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมีการกระจายอำนาจ ประสานสร้างประโยชน์ สร้างเครือข่ายให้เกิดความร่วมมือทุกภาคส่วน 2) ด้านการศาสนศึกษา ควรให้ ความสำคัญในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ปรับปรุงกฎระเบียบการจัดการศึกษาให้เข้า กับยุคสมัย วางนโยบายให้ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดเอกภาพทางการศึกษา พร้อมสร้างแรงจูงใจให้เห็น ความสำคัญในการเรียนบาลี เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาทางธรรมแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ในทางธรรมเพื่อปลูกฝัง คุณธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป และควรมีการระดมความคิดเห็นเบื้องต้นในระดับจังหวัด เพื่อศึกษา ความสำคัญของปัญหาอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อยของแต่ละจังหวัด และเป็นมติของจังหวัดแล้วนำมาประมวลความ คิดเห็นเป็นระดับภาค 4) ด้านการเผยแผ่ ควรมีแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้ง ภาคทฤษฎีและปฏิบัติการ ด้วยการจัดให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยายและ ผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ 5) ด้านการสาธารณูปการ ควรมีการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัด ศึกษารายละเอียดของงานสาธารณูปการ การบริหารจัดการวัดด้วยความโปร่งใส การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ควรอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น รูปแบบการก่อสร้างตามภูมิภาคตามความเหมาะสม ตามอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้นๆ เพื่อ พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน และศูนย์กลางทางการศึกษา การพัฒนาของชุมชน 6) ด้าน การสาธารณสงเคราะห์ ควรมีบทบาทด้วยการแนะนำให้เกิดความจิตริเริ่มแก่ชาวบ้านในชุมชนมีอะไรที่จะทำ ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมโดยทำหน้าที่เหมาะสมกับบทบาท คำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ และไม่ ขัดต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้นำในการเสียสละ แสดงภาวะในการเป็นผู้นำที่มีอยู่ให้ประจักษ์แก่คณะสงฆ์และ ประชน ด้วยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคือรูปแบบการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศในประเทศไทย โดยสรุปองค์ ความรู้ คือ “VMCSSM” เป็นการกำหนดแนวทางการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศตามหลักอันสอดคล้องกับแนว ทางการปฏิรูปกิจการพระศาสนา พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ (Vision) 2) พันธกิจ (Mission) 3. ค่านิยม (Core Value) 4) ยุทธศาสตร์ (Strategy) 5) กลยุทธ์ (Strategic) 6) โครงการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Projects) และ 7) รูปแบบ (Model) ผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ความรู้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาสภาพการบริหารวัดในประเทศไทย พบผลการวิจัยที่ควรนำมาใช้ในการวิจัยดังนี้

1.1 ด้านการปกครอง พบข้อที่มีผลการวิจัยอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ จัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ดังนั้น ควรจัดให้มีการอบรมประชุมเพื่อวางนโยบายในการปกครองร่วมกัน เรื่องกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์

2.2 ด้านศาสนศึกษา พบข้อที่มีผลการวิจัยอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ ส่งเสริมสรรหาและพัฒนาครูสอนนักเรียนบาลี และธรรมศึกษา ดังนั้น ควรสร้างเครือข่ายกันระหว่างวัดแต่ละภูมิภาคทั่วประเทศ เพื่อสรรหา สับเปลี่ยน หมุนเวียน ครู และบุคลากร ที่มีความสามารถมาช่วยงานด้านการสอน

2.3 ด้านศึกษาสงเคราะห์ พบข้อที่มีผลการวิจัยอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ ช่วยพัฒนาให้คำปรึกษาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ดังนั้น ควรดำเนินงานเชิงรุก เข้าพบปะ พูดคุย และอาสาเป็นผู้ช่วยให้คำปรึกษา

2.4 ด้านเผยแผ่ พบข้อที่มีผลการวิจัยอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ จัดและสนับสนุนให้มีการอบรมปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ดังนั้น ควรจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมในวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันสำคัญต่างๆ มีการประชาสัมพันธ์ทางช่องทางออนไลน์อย่างสม่ำเสมอ

2.5 ด้านสาธารณูปการ พบข้อที่มีผลการวิจัยอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ จัดการดูแลและวางระบบในการป้องกันโบราณวัตถุโบราณสถานไม่ให้ชำรุดและสูญหาย ดังนั้น ควรประสานงานกับทางกรมศิลปากร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้คำแนะนำในการจัดทำระบบการจัดเก็บโบราณวัตถุที่ถูกต้อง และปลอดภัย

2.6 ด้านสาธารณสงเคราะห์ พบข้อที่มีผลการวิจัยอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชนที่มีความทุกข์เดือดร้อนตามหลักพุทธศาสนา ดังนั้น ควรจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน

คุ้นเคย ไว้วางใจ และศรัทธา เมื่อผู้ใดเกิดความทุกข์ก็สามารถให้ปรึกษา คำแนะนำ โดยใช้หลักธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปศึกษาหาประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการพัฒนาการปกครองของคณะสงฆ์ภาคอื่น

2.2 ควรนำการศึกษารูปแบบการบริหารของคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพขององค์กรคณะสงฆ์ภาคอื่นๆ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่ามีประสิทธิผลหรือในลักษณะมีความแตกต่างกันหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลกิตโร. (2545). ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. รายงานการวิจัย. สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2541). ทางสายอิสรภาพของการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระมหาฤทธิ วิโรจน์ (รุ่งชัยวิฑูร). (2556). รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์. คุษณินพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม). (2554). การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ. (2556). การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์. คุษณินพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Taro Yamane. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: Harper & Row.